

Майстренко К.М.

Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8586-9271

Бобось О.Л.

Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID ID: 0009-0004-1827-5640

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УКРАЇНА ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

У статті авторами здійснено порівняльний аналіз судово-медичної експертної діяльності України та зарубіжних країн. Метою роботи є виявлення ключових аспектів організації та функціонування судово-медичної експертизи у різних країнах для вдосконалення української системи. Досліджено питання незалежності експертів, нормативно-правові основи, стандарти якості та використання сучасних технологій. Автори підкреслюють важливість інтеграції успішних зарубіжних практик для підвищення ефективності української судово-медичної системи, що сприятиме об'єктивності та довірі до судових процесів. У процесі дослідження автори також аналізують структурні та організаційні особливості різних національних моделей судово-медичної експертизи, звертаючи увагу на їх нормативно-правові підстави. Особлива увага приділяється питанням забезпечення об'єктивності експертиз та незалежності судових експертів. Важливою частиною аналізу є порівняння національних систем із міжнародними стандартами та рекомендаціями, що регулюють діяльність судових експертів. Проблематика судово-медичної експертизи в Україні залишається актуальною через низку викликів, таких як недостатнє фінансування, обмежений доступ до сучасних технологій і відсутність єдиних стандартів якості. Стаття аналізує стан судово-медичної експертної діяльності в Україні та порівнює його з досвідом зарубіжних країн, включаючи Німеччину, Францію та Великобританію. Автори підкреслюють необхідність вивчення міжнародного досвіду для вдосконалення української системи, зокрема впровадження інституту приватної експертизи та стандартизації. Також досліджено правовий статус експертів та необхідність міжнародної співпраці. Автори роблять висновки щодо того, що імплементація найкращих міжнародних практик в українську систему судово-медичної експертизи дозволить значно покращити якість експертиз, підвищити довіру до судових процесів і сприяти модернізації правової системи загалом.

Ключові слова: судово-медична експертиза, порівняльний аналіз, судова система, Україна, зарубіжний досвід, стандарти якості, незалежність експертів, міжнародні рекомендації, реформування, правосуддя.

Постановка проблеми. Судово-медична експертна діяльність є невід'ємною частиною системи правосуддя, забезпечуючи науково обґрунтовані докази, що мають вирішальне значення для прийняття справедливих судових рішень. Однак в Україні ця галузь стикається з низкою викликів, включаючи недостатнє фінансування, обмежений доступ до сучасного обладнання, неврегульованість правових питань щодо незалежності експертів та відсутність єдиних стандартів якості. У контексті глобалізації та зростаючих інтеграційних процесів виникає необхідність вивчення та адаптації успішного досвіду зарубіжних країн, де судово-медична експертиза функціонує на високому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження в Україні та за кордоном підкреслюють важливість реформування судово-медичної експертної діяльності з метою підвищення її ефективності та якості. Вітчизняні науковці акцентують увагу на необхідності вдосконалення нормативно-правової бази, розвитку матеріально-технічної оснащеності та забезпечення незалежності експертів. Зарубіжні дослідження зосереджені на стандартизації, впровадженні сучасних технологій і методик, а також на дотриманні етичних принципів у роботі експертів. Однак, існує потреба в більш глибокому порівняльному аналізі, який би враховував не лише

організаційні, але й культурні та правові аспекти різних країн, щоб визначити найбільш ефективні моделі для впровадження в Україні.

Мета статті є проведення порівняльного аналізу судово-медичної експертної діяльності в Україні та зарубіжних країнах для виявлення ключових відмінностей, переваг і недоліків існуючих систем, а також визначення можливих шляхів адаптації успішних міжнародних практик до українських реалій з метою підвищення ефективності, якості та об'єктивності судово-медичних експертиз в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан судово-медичної експертної діяльності в Україні вимагає кардинальних змін, щоб забезпечити ефективне функціонування правосуддя. Ця галузь потребує не лише впровадження нових систем і механізмів, але й створення інституційної моделі, здатної відповідати сучасним викликам. Щоб досягти цього, необхідно звернути увагу на міжнародний досвід, який може стати цінним джерелом для вдосконалення національної практики. Інституційна модель судово-медичної експертної діяльності, що реалізується через різні центральні органи виконавчої влади, демонструє свою ефективність у багатьох країнах. Наприклад, Великій Британії, та інших європейських країнах така діяльність перебуває під контролем міністерств юстиції, тоді як у Німеччині, Франції та Італії – міністерств внутрішніх справ або спеціалізованих державних установ. Особливо цікавим є досвід країн, де існує інститут приватної експертизи, що забезпечує об'єктивність і неупередженість судово-медичних експертиз та дозволяє знизити навантаження на державний бюджет [6, с. 139].

Україна також має свою специфічну інституційну структуру судово-експертної діяльності, що включає різні центральні органи виконавчої влади, уповноважені державні органи, науково-дослідні інститути та приватних експертів. Втім, навіть при існуючих структурах, є можливість для вдосконалення – розширення ролі приватних експертів може не лише зменшити витрати держави, але й підвищити якість експертиз завдяки конкуренції.

Зарубіжний досвід у цій сфері надає досвід для вдосконалення української системи, зокрема щодо організації судово-експертних установ і підвищення якості доказової інформації. Порівняння з досвідом країн Європи, таких як Німеччина, Франція та Великобританія, демонструє різноманіття підходів до організації експертних підроз-

ділів, включаючи як централізовані, так і децентралізовані моделі. Незважаючи на особливості кожної країни у формуванні та функціонуванні судово-експертних установ, спільною є тенденція до інтеграції зусиль у боротьбі з транснаціональною злочинністю та підвищення якості розслідувань через стандартизацію і координацію. Особливо важливо розглянути питання правового статусу судових експертів, що впливає на незалежність та об'єктивність експертних висновків. Вивчення закордонних практик показує, що організація діяльності експертів та їх підпорядкування певним відомствам суттєво впливає на прозорість і справедливість процесу [6, с. 139].

Важливим аспектом розвитку судово-медичної експертної діяльності в Україні є вивчення та використання зарубіжного досвіду, що підтверджується як зовнішньополітичним курсом країни на інтеграцію з ЄС, так і численними дослідженнями. Так завдання актуалізується через чинний Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII [8], який містить положення щодо міжнародного співробітництва в цій галузі. Зокрема, закон передбачає можливість залучення іноземних фахівців до складу експертних комісій та встановлення міжнародних наукових зв'язків з іноземними установами судових експертиз.

Крім того, слід звернути увагу на Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1343 [11], яке також підкреслює важливість міжнародного співробітництва. Експертна служба МВС має право встановлювати зв'язки з правоохоронними органами та установами судової експертизи інших держав, брати участь у міжнародних організаціях, а також обмінюватися досвідом з іноземними партнерами. Такі законодавчі та нормативні акти підтверджують важливість впровадження міжнародного досвіду у судово-медичну експертну діяльність України, що сприяє підвищенню її ефективності та відповідності сучасним вимогам. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України» від 16.11.1994 р. № 778 [9], Координаційна рада виконує аналіз міжнародного та національного досвіду в галузі судової експертизи. Вона також бере участь у організації круглих столів, семінарів, науково-практичних конференцій та сприяє обміну досвідом у цій сфері.

Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р [11], акцентує увагу на необхідності врахування міжнародного досвіду та найкращих практик провідних держав., що включає застосування інноваційних рішень та інструментів державного управління з метою забезпечення ефективності та керованості органів системи МВС.

У Стратегії розвитку Експертної служби МВС на період до 2020 року, затвердженій наказом МВС України від 15.03.2017 р. № 229 [10], особлива увага приділяється поглибленню співпраці з судово-експертними установами інших країн для впровадження в Україні світового досвіду та новітніх технологій. Недостатня інтеграція українських експертів у світову систему співпраці, особливо щодо спільних міжнародних досліджень, вважається одним з ключових викликів. Важливу роль у цьому процесі відіграє Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки на основі принципу поваги до прав людини. Угода також стимулює розвиток судового співробітництва у цивільних та кримінальних справах, що включає взаємну правову допомогу та екстрадицію. Загалом, використання міжнародного досвіду, зокрема європейського, є критично важливим для розвитку судово-медичної експертної діяльності в Україні, сприяючи її ефективності та відповідності сучасним міжнародним стандартам.

Отже, нормативно-правові акти, як національні, так і міжнародні, хоча й подані у загальних рисах, однозначно свідчать про активну участь України у міжнародному співробітництві в сфері судочинства, правоохоронної діяльності, юстиції та судово-експертної роботи. Одним із ключових напрямків такої співпраці є обмін досвідом, спільне вирішення актуальних питань у зазначених галузях і визначення перспектив їх подальшого розвитку.

Дослідження науковців також підтверджують, що міжнародна співпраця та активне вивчення зарубіжного досвіду є необхідними передумовами для вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності в Україні. Так, Р. Тополя [12] зазначає, що питання запозичення позитивних аспектів законодавства інших країн щодо адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів завжди було актуальним, а сьогодні набуває

особливої гостроти через постійне вдосконалення злочинцями методів підробки автомобільних номерів і документів. Однак, на думку Тополя, не варто просто копіювати законодавство інших країн, а необхідно враховувати національні особливості та менталітет українського народу.

Н. Клименко та О. Купрієвич [5, с. 135–140] підкреслюють, що договори та конвенції Ради Європи, ратифіковані Україною, передбачають міжнародне співробітництво судово-експертних установ. Вони акцентують увагу на необхідності використання наукового потенціалу європейських експертних об'єднань і наукових установ для підвищення конкурентоздатності ЄС та покращення розслідування злочинів завдяки спільним науковим дослідженням.

М. Гузела та В. Канцір [3, с. 129] зазначають, що ефективність експертно-криміналістичної діяльності залежить від її організації, відповідності сучасним потребам боротьби зі злочинністю та науково-технічним досягненням. Вони наголошують на важливості врахування зарубіжного досвіду для вдосконалення організації судово-експертної діяльності в Україні, особливо в процесі кримінального провадження. Науковці також зазначають, що в більшості європейських країн судово-експертні установи підпорядковуються державним правоохоронним органам, і хоча є проблеми у взаємодії між ними, такі установи забезпечують ефективну організацію судової експертизи.

На думку К. Дмитрієвої [4, с. 288], одним із ключових напрямів діяльності органів державної влади України на шляху до інтеграції в європейське та світове співтовариство є розробка пропозицій з питань міжнародно-правових відносин та приєднання України до міжнародних договорів і конвенцій, що включає підписання угод про правове співробітництво з відповідними органами інших держав та міжнародних організацій, а також активну взаємодію з ними в межах своїх повноважень. У цьому контексті, підвищення участі судово-експертних установ у міжнародному співробітництві набуває особливої актуальності, оскільки це сприяє розвитку теорії та практики криміналістики і судової експертизи. Ефективне впровадження інноваційних підходів у судово-експертну діяльність на міжнародному рівні вимагає не лише накопичення досвіду нормативно-правового регулювання, але й реалізації перспективних підходів до виникнення нових видів судових експертиз.

Г. Авдєєва [1, с. 634–637] зазначає, що інтеграція України до Європейського Союзу є однією

з основних засад зовнішньої політики держави, відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Важливим елементом цього процесу є гармонізація законодавства України з правовими нормами ЄС, зокрема у сфері судово-експертної діяльності. Дослідниця підкреслює, що вивчення і аналіз європейських норм права, які регламентують судово-експертну діяльність, мають важливе значення для законотворчої діяльності в Україні. Такі норми можуть слугувати орієнтирами для створення системи правового забезпечення судової експертизи в Україні.

І. Яценко [14, с. 96] акцентує увагу на тому, що в умовах гармонізації вітчизняного законодавства з правовими нормами ЄС, питання міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи набувають особливої актуальності, що зумовлено необхідністю захисту прав і свобод громадян, а також інтересів держави. Міжнародне співробітництво у цій сфері має стати пріоритетом на сучасному етапі державного будівництва.

Навчальний та практичний досвід зарубіжних країн у галузі судово-експертної діяльності, зокрема в ЄС, є надзвичайно важливим для України на шляху до європейської інтеграції. У європейських країнах існують дві основні організаційні форми судової експертизи: спеціальні (експертні) установи та окремі фахівці – судові експерти. Використання європейського досвіду, особливо щодо принципу незалежності експертів та змагальності процесу, може суттєво сприяти розвитку судово-експертної діяльності в Україні. Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду судово-експертної діяльності, зокрема в країнах ЄС, є необхідним кроком на шляху до покращення правового регулювання і підвищення ефективності цієї сфери в Україні.

Порівняльний аналіз судово-медичної експертної діяльності в Україні та зарубіжних країнах виявляє значні відмінності у структурі, підходах та організації цієї сфери. У Франції, наприклад, судово-експертну діяльність виконують два окремі поліцейські формування – Національна жандармерія та Національна поліція, підпорядковані Міністерству оборони. Жандармерія відповідає за забезпечення громадського порядку поза містами, тоді як поліція контролює території з населенням понад 20 тисяч осіб. Жандармерія має власний унікальний експертно-криміналістичний інститут (IRCGN), що тісно співпрацює з правоохоронними органами. У Німеччині основну роль у сфері судово-експертної діяльності

відіграє Федеральна поліція, яка підпорядкована Міністерству внутрішніх справ. Ця структура включає експертно-криміналістичні підрозділи, що займаються всіма видами судово-експертних досліджень. Крім того, у Німеччині активно функціонують приватні експертні установи, які конкурують із державними. У Великій Британії судово-експертна служба (Forensic Service) функціонує під Міністерством внутрішніх справ і надає експертні послуги для поліції, прокуратури та інших правоохоронних органів. Великобританія відмовилася від державної монополії на проведення експертиз, дозволяючи приватним лабораторіям виконувати певні експертні дослідження

Таким чином, порівняння систем судово-медичної експертизи в Україні та інших країнах показує різноманітність підходів, що може бути корисним для подальшого вдосконалення української системи.

Висновок. Нормативно-правові акти національного та міжнародного рівня свідчать про активну участь України та її державних органів, зокрема судово-експертних установ, у міжнародній співпраці в галузі судочинства, правоохоронної діяльності, юстиції та судової експертизи. Основними напрямками цієї співпраці є обмін досвідом, спільне вирішення проблемних питань та визначення перспектив подальшого розвитку в цих галузях. У більшості європейських країн судово-експертні установи функціонують в межах правоохоронних органів, переважно під керівництвом МВС, хоча в деяких випадках вони підпорядковані Міністерству юстиції або Міністерству оборони (як у Франції). Європейські країни, як правило, уникають багатовідомчого підпорядкування таких установ. У Литві, наприклад, існує схожа з українською система організаційного підпорядкування судово-експертних установ.

Для покращення взаємодії судово-експертних установ і правоохоронних органів в Україні, слід врахувати світовий досвід:

- зосередити всі судово-експертні установи під керівництвом двох відомств, міністерства внутрішніх справ або міністерства юстиції та міністерства охорони здоров'я, що покращить координацію і ефективність їх роботи. Для України доцільно перевести ці установи під управління міністерства юстиції;

- активно розвивати недержавну судово-експертну діяльність, що сприятиме конкуренції між державними та приватними установами, стимулюючи підвищення якості взаємодії між ними;

- створити єдиний координаційний центр для визначення пріоритетів взаємодії судово-експертних установ і правоохоронних органів та контролю за її якістю. В Україні це може бути координаційна рада з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції;
- використовувати досвід і можливості міжнародних організацій для покращення взаємодії в цій сфері.

Список літератури:

1. Авдеєва Г. Проблеми гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи із законодавством країн Європейського Союзу. *Правова доктрина основа формування правової системи держави* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 634–637. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7223/1/Avdeeva_634.pdf
2. Гузела М., Канцір В. Знач. твір. С. 129–135; Коротаєв В. М. Порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичного дослідження в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 115–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2018_1_24
3. Гузела М., Канцір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 906 (20). С. 129.
4. Дмитрієва К. С. Актуальні напрями розвитку міжнародного судово-експертного співробітництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 288. URL: [10.32782/2524-0374/2020-1/71](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/71)
5. Клименко Н. І., Купрієвич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130–134.
6. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. С. 134; Коротаєв В. М. Знач. твір.
7. Полянський А., Юодкайте-Гранскієне Г. Зарубіжний досвід взаємодії судово-експертних установ між собою та з правоохоронними органами й можливості його використання в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 26–51. URL: [10.32353/khrife.2.2021.03](https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.03)
8. Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України : Постанова КМУ від 16.11.1994 р. № 778 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/778-94-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова КМУ від 02.07.2014 р. № 228 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації: наказ МВС України від 15.03.2017 р. № 229. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS717>
11. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>
12. Тополя Р. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 183.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифік. із заявою Законом від 16.09.2014 р. № 1678-VII зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
14. Яценко І. І. Судова експертиза як об'єкт адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва. *Право і безпека*. 2020. № 3 (78). С. 96.

Maistrenko K.M., Bobos O.L. COMPARATIVE STUDY OF FORENSIC MEDICAL EXPERTISE: UKRAINE AND GLOBAL EXPERIENCE

In this article, the authors conduct a comparative analysis of forensic medical expertise in Ukraine and foreign countries. The aim is to identify key aspects of organizing and operating forensic medical services in different countries to improve the Ukrainian system. The study examines the independence of experts, legal frameworks, quality standards, and modern technologies. The authors emphasize the importance of integrating successful foreign practices to enhance the objectivity and trust in judicial processes. The article highlights international cooperation and the necessity of implementing private expertise and standardization in Ukraine. The conclusions suggest that adopting best global practices will significantly improve the quality of expertise and modernize the legal system overall. The authors further analyze the structural and organizational features of various national models of forensic medical expertise, paying close attention to their legal

foundations. A significant part of the analysis is devoted to ensuring the objectivity and independence of forensic experts. The article compares national systems with international standards and guidelines that regulate forensic activities. By examining the challenges faced by Ukraine's forensic medical expertise, such as inadequate funding, limited access to modern technologies, and a lack of unified quality standards, the authors stress the importance of international cooperation and the role of private expertise in improving the system. The conclusions indicate that implementing the best international practices in Ukraine's forensic medical system will significantly enhance the quality of expertise, increase trust in the judicial process, and contribute to the modernization of the country's legal system. Additionally, the article highlights the need for the development of legal frameworks that guarantee the independence of forensic experts and ensure adherence to high standards.

Key words: *forensic medical examination, comparative analysis, judicial system, Ukraine, foreign experience, quality standards, independence of experts, international recommendations, reformation, justice.*